Eduskunta/
Lakivaliokunta

Lausuntopyyntönne 19.11.2018

Hallituksen esitys (HE 177/2018 vp) eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Helsingin poliisilaitos käsittelee lausunnossaan esityksessä ehdotettujen esitutkinta-, pakkokeino-, ja tutkintavankeuslain sekä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muutoksia.

1 Esitutkintalakiin ehdotettavista muutoksista

1.1 Alaikäisille tehtävistä ilmoituksista

Esitutkintalakiin (ETL 4:16 §) ehdotetut muutokset alaikäiselle rikoksesta epäilylle kerrottavista oikeuksista ovat perusteltuja. Rikosprosessia ei yleisestikään tunneta, joten selkokielinen ohjeistusta siitä tarvitaan tietenkin myös nuorille. Tällä hetkellä poliisi käyttää oikeuksien ilmoittamisesta nuorille muun muassa Rikosuhripäivystyksen asiasta laatimaa selkeää ohjetta.

Muutosehdotuksen mukaan alaikäiselle rikoksesta epäilylle olisi ilmoitettava siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. Ilmoittaminen koskisi myös sitä, että kyseisillä henkilöillä olisi oikeus olla läsnä tämän kuulusteluissa.

Alaikäiselle epäillylle olisi myös ilmoitettava oikeudesta yksityisyytensä suojaamiseen rikosoikeudellisten menettelyjen aikana. Kuvatallenteisiin ja oikeudenkäynnin läsnäolon osalta tilanne on hyvä, mutta asianosaisjulkisuuden osalta on oltava tarkkana. Esitutkintapöytäkirjasta voi ilmetä selostusosan, kuulustelujen ja liitteiden yhteydessä välillä hyvinkin arkaluontoisia tietoja esimerkiksi alaikäisen terveydentilasta, lastenhuollon asiakkuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, ihmissuhteista, peloista tai muista yksityiselämän piiriin kuuluvista asioista.

Vapautensa menettäneelle alaikäiselle olisi ilmoitettava kirjallisella ilmoituksella hänen oikeuksistaan (ETL 4:17 §). Poliisin tulee alaikäiselle kertoa ymmärrettäväksi, miksi hänet voidaan rikoksen johdosta pidättää ja ääritapauksissa vaatia jopa vangittavaksi. Tiedot tulisi kertoa mahdollisuuksien mukaan ennen kuulustelua ja puolustajan sekä huoltajien läsnä ollessa.

HELSINGIN POLIISILAITOS
Pasilanraitio 11, PL 11, 00241 HELSINKI
kirjaamo.helsinki@poliisi.fi
Puh. 0295 470 011, Faksi 0295 411 622

Myös tutkintavankeuden vaihtoehdoista tulee kertoa. Matkustuskiellon ja tehostetun matkustuskiellon mahdollisuudesta on kerrottava nuorelle kuitenkin tarkasti, vaikka hallituksen esityksen mukaan sisällöstä tai määräämisen edellytyksistä ole tarpeen kertoa tarkemmin. Se, että alaikäiselle vapautensa menettäneelle kerrottaisiin myös tutkinta-arestista, olisi se etenkin esitutkinnan alkuvaiheessa osittain tarpeetonta, koska tutkinta-aresti liittyy tuomion jälkeiseen aikaan.

1.2 Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa

Huoltajien läsnäolo kuulustelussa ja heille siitä ilmoittaminen ei aina onnistu. Näin esimerkiksi silloin kun, nuori on sijoitettuna kodin ulkopuolelle ja tosiasiallisesti yhteys virallisiin huoltajiin on vähäistä tai katkennut kokonaan. Nuori voi asua myös isovanhempiensa luona, vaikka he eivät ole nuoren virallisia huoltajia. Näissäkin tapauksissa viralliselle huoltajalle ilmoitetaan kuulustelusta etukäteen ja hänelle varataan tilaisuus olla kuulustelussa läsnä.

Tutkija voi kieltää huoltajan läsnäolon kuulustelussa, mutta se koskee vain tilanteita, joissa huoltajaa epäillään kyseisestä rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

Käytännössä viralliset huoltajat tavoitetaan lähes aina, eikä virallisen huoltajan paikallaoloa ei yleensä voida kieltää. Teoriassa kuulustelussa voidaan sallia paikalla olevan molemmat, eli virallinen huoltaja ja läheinen aikuinen, mutta tämä tuskin on nuoren perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta välttämätöntä. Etenkin jos nuori itse haluaa paikalle mieluummin läheisen aikuisen, kuin virallisen huoltajansa.

2 Pakkokeinolakiin ehdotettavista muutoksista

Esityksessä korostetaan alle 18-vuotiaan vangitsemisen viimesijaisuutta. Painavan syyn olemassaoloa harkittaessa otettaisiin huomioon erityisesti rikoksen vakavuus ja epäillyn ikä. Painava syy vangitsemiselle voisi olla myös, jos vangitseminen olisi ainoa tosiasiallinen keino katkaista lapsen rikoskierre tilanteessa, jossa lastensuojelun keinot eivät riitä.

Käytännössä alle 18-vuotiaan vangitseminen on harvinaista ja vaatii paljon painavampia syitä kuin täysi-ikäisen kohdalla. Tämä voi olla omiaan vaikeuttamaan esitutkintaa erityisesti vakavampien rikosten esitutkinnassa, joka taas heikentää uhrin asemaa, joka on monesti alaikäisten tekemäksi epäillyissä rikoksissa myös alaikäinen. Alaikäisten vangitseminen koskee sinänsä suhteellisen pientä joukkoa esitutkinnan aikana vangittavista rikoksesta epäillyistä. Esimeriksi Helsingissä on tänä vuonna ollut 13 sellaista ala-ikäistä rikoksesta epäiltyä, joita on epäilty potentiaalisesti vangitsemisharkintaa edellyttävistä törkeistä rikoksista. Nämä kaikki henkilöt ovat myös sellaisia, joiden poliisi katsoo olevan rikoskierteessä.

3 Tutkintavankeuslain ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muutoksista

Alle 18 -vuotiaita rikosperusteisesti kiinniotettuja ja pidätettyjä sekä tuomioistuimen päätöksen mukaan alle 18 -vuotiaita tutkintavankeja säilytetään Helsingin poliisilaitoksen Pasilan poliisitalon poliisivankilassa.

Molempien lakien osalta muutoksen ovat sisällöltään pääasiassa samanlaisia. Esityksen mukaan alle 18 -vuotiaalle tutkintavangille ja vapautensa menettäneille (kiinniotetut ja pidätetyt) olisi annettava muun muassa tietoja vankilan oloista sekä tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi tai muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä.

Tämä toteutuu Helsingin poliisivankilassa jo siten, että vapautensa menettäneen säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen on kirjattu jo 18 eri kielellä, jotka ovat suomi, ruotsi, englanti, bulgaria, saksa, italia, espanja, somalia, liettua, romania, latvia, kurdi, venäjä, arabia, viro, puola, turkki ja ranska.

Alle 18 -vuotiaalle kuten kaikille täysi-ikäisillekin vapautensa menettäneille annetaan nämä tiedot kirjallisena hänen kielellään tai ymmärtämällään kielellä. Tarvittaessa lisäksi käytetään puhelintulkkia tai kutsutaan paikalle tulkki.

Esityksen mukaan tutkintavankeuden aikana 18 -vuotta täyttänyt tutkintavanki voidaan edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista ja hänet voidaan pitää samoissa tiloissa alle 18 -vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18 -vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

Tämä toteutuu Helsingin poliisivankilassa jo siten, että kaikki tutkintavangit ovat lähtökohtaisesti omissa säilytyshuoneissa, vain poikkeuksellisessa tilanteessa samassa huoneessa on kaksi, kuten silloin kun vankila on täynnä. Kaikki nuoret tutkintavangit ovat omissa säilytyshuoneissaan yksin ja heidät kuljetetaan pesulle, ulkoiluun ja tapaamisiin aina erillään muista tutkintavangeista. Alle 18 -vuotias on aina yksin omassa säilytyshuoneessa ja hänet kuljetetaan vartijan toimesta erillään muista aikuisista tutkintavangeista pesulle, ulkoiluun ja tapaamisiin. Lähtökohtaisesti Helsingin poliisivankilassa ei tule tilannetta, että 18 -vuotias ja alle 18 -vuotias olisivat samassa säilytyshuoneessa koskaan.

Hallituksen esityksen mukaan alle 18 -vuotiaalle tutkintavangille tai vapautensa menettäneelle on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus ilman aiheetonta viivytystä ellei sen tekeminen ole ilmeisen tarpeeton.

Poliisivankilassa on maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin lääkäri, joka tekee pyynnöstä lääkärintarkastukset sekä tutkintavangeille että vapautensa menettäneille. Lisäksi virka-aikana maanantaista perjantaihin paikalla on sairaanhoitaja. Ilta- ja yöaikaan sekä viikonloppuisin tai muuna aikana, kun lääkäri ei ole paikalla, kutsutaan tarvittaessa ambulanssi tai vapautensa menettänyt toimitetaan poliisipartion toimesta Haartmanin sairaalan päivystykseen.

4 Lopuksi

Esitutkintalakiin ehdotettujen muutosten osalta, mitkä koskevat alaikäiselle rikoksesta epäilylle ilmoittamisia ei sinällään vaikuta nykykäytäntöihin. Poliisissa menetellään jo nyt ehdotuksessa esitetyn mukaisesti.

Alaikäiselle epäillylle ilmoitettavasta oikeudesta yksityisyytensä suojaamiseen rikosoikeudellisten menettelyjen osalta poliisin käytäntöjä säännös ei muuta, mutta ne joudutaan nyt avaamaan alaikäiselle epäillylle.

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa tuskin tuo juurikaan muutosta nykytilanteeseen, jos lapsen oma tahto sekä lapsen etu yleensä ei vaikuta harkintaan tämän enempää.

Pakkokeinolakiin ehdotettujen muutosten osalta tulee vielä nykyistäkin tarkemmin harkittavaksi missä tilanteissa poliisi lähtee käynnistämään vangitsemisprosessia alle 18-vuotiaiden osalta. Vangitsemisessa on kuitenkin aina kyse esitutkinnan turvaamisesta ja epäillyn oikeusturvasta.

Tutkintavankeuslain tai poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muutokset eivät aiheuta poliisille muutoksia poliisissa säilytettävien henkilöiden kohteluun. Voimassaolevassa poliisihallituksen antamassa ohjeessa (2020/2013/5490) ohjeistetaan säännöksistä ja säilytystilan oloista ilmoittamisesta.

Poliisipäällikkö
Poliisikomentaja Tomi Vuori

Apulaispoliisipäällikkö Heikki Kopperoinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 28.11.2018 klo 13:58. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Jakelu

Tiedoksi